

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/84404,Jastrzebowski-Wojciech-Bogumil.html>
2022-09-30, 20:27

Jastrzębowski Wojciech Bogumił

JASTRZĘBOWSKI Wojciech Bogumił (19 IV 1799, Gierwanty k. Makowa Mazowieckiego – 30 XII 1882, Warszawa), botanik, filozof przyrody, leśnik, pionier ergonomii. Syn Szczepana, właściciela ziemskiego, i Marianny z Leśniowskich.

Ojciec zmarł przed jego urodzeniem, matka gdy miał 9 lat. Opiekę nad J. przejął wówczas najstarszy brat, żołnierz napoleoński. J. uczył się w Janowie, Płocku i Liceum Warszawskim. Studiował na UW, od 1820 na oddziale budownictwa i miernictwa, od 1822 na oddziale filozofii. Magisterium uzyskał w 1825 i w marcu tego roku został zatrudniony w gabinecie fizycznym jako preparator, zajmował się meteorologią i kompasami, był twórcą zegara słonecznego w Łazienkach, a także przyrządu do kreślenia kompasów w każdym terenie. Wynalazek przyjął się i był przez pewien czas używany. J. opublikował o nim wiadomość w „Bibliotece Warszawskiej” w 1843. Tam też zamieścił w 1841 *Wypadki dostrzeżeń meteorologicznych*. Ścisłe współpracował z prof. M. Szubertem. Pod jego kierunkiem od 1824 gromadził zielnik z terenów Mazowsza i Gór Świętokrzyskich. Dla Ogrodu Botanicznego przywoził nasiona i żywe okazy. W 1829 wziął udział w wyprawie badawczej przez Augustowskie, Podlasie, Mazowsze, Lubelskie i Sandomierskie. Opublikował *O niektórych ciekawych roślinach znalezionych w Królestwie Polskim* (1829). Wziął udział w powstaniu listopadowym 1830–31 (m.in. w bitwie o Olszynkę Grochowską). Napisał wówczas *Wolne chwile żołnierza polskiego, czyli myśli o wiecznym przymierzu między narodami ucywilizowanymi*, częściowo opublikowane 3 V 1831. W drugiej części tego traktatu przedstawił prekursorski projekt *Konstytucji dla Europy*, która miałyby zapobiec przyszłym wojnom. Po powstaniu J. nie mógł znaleźć pracy w szkolnictwie, dopiero w 1836 został zatrudniony w Inst. Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Marymoncie k. Warszawy. Wykładał botanikę, zoologię, fizykę, mineralogię i

ogrodnictwo. Był pragmatykiem, nie uznawał badań niemających zastosowania praktycznego. Wyjątkiem była botanika.

Naukę ogrodnictwa opierał na pracy ręcznej w gospodarstwie. Wspólnie ze studentami założył ogród ekonomiczno-botaniczny (ok. 1000 gatunków roślin pożytecznych), złożony z ogrodu warzywnego, sadu, winnicy i ogródka morwowego (hodowla jedwabników była wówczas bardzo propagowana w Cesarstwie Rosyjskim). Część tego ogrodu została przeniesiona, po zamknięciu Marymontu, do Ogrodu Pomologicznego. Zajęcia praktyczne mogli studenci odbywać w jednym z kilku folwarków należących do Instytutu (Buraków, Bielany, Wawrzyszew, Ruda). Jedną z oryginalnych metod nauczania J. były wakacyjne wycieczki z grupą studentów co rok do innej części Polski. Zwiedzano wzorowe gospodarstwa rolne, a przy okazji poznawano rośliny w ich naturalnych siedliskach.

W 1858 J. zdymisjonowano. Szkoła przeszła reorganizację, zmieniło się kierownictwo i nauki rolnicze oparto na bardziej naukowych podstawach. Nastała era chemii rolnej i fascynacji J. von Liebigiem. J. pracował przez pewien czas w szkole średniej, w 1860 został komisarzem leśnym w Feliksówce k. Broku. Miał za zadanie zalesianie terenów Czerwonego Boru. Odtąd hodowla drzew, przede wszystkim rodzimych, stała się jego pasją. W ciągu 10 lat zasadził około miliona sztuk z 200 gatunków drzew. Wkrótce Feliksówka stała się miejscem praktyk studentów leśnictwa. W 1863 spłonęła w czasie walk powstańczych i J. stracił swoje zbiory i rękopisy tam przechowywane. W 1874 przeszedł na emeryturę. W Czystem pod Warszawą założył szkółkę hodowlaną ginących drzew krajowych (modrzew, cis i inne). Propagował zakładanie żywopłotów wzdłuż linii kolejowych i zagospodarowywanie zielenią nieużytków wokół terenów dworcowych, zdegradowanych krajobrazowo. Był członkiem TWPN, TNK, Kieleckiego Tow. Rolniczego, Tow. Naukowego we Lwowie, honorowym członkiem Poznańskiego TPN. W okresie zatrudnienia w Marymoncie i w leśnictwie J. nie pracował naukowo, wydał wprawdzie *Klucz do układu przyrodzonego roślin* (1856), lecz samej flory nie opracowywał. Dużo pisał na temat racjonalizacji

gospodarstwa rolnego. Jego poglądy opierały się na przekonaniu o kluczowej roli rolnictwa i ziemiaństwa w cywilizacji. Z tego wywodziły się jego projekty, np. wzorowego gospodarstwa rolnego, wzorowej szkoły rolniczej. Znaleźć w nich można elementy ekologiczne, lecz przede wszystkim dążenie do racjonalizacji pracy. Z tego nurtu wywodzi się artykuł *J. Rys ergonomii, czyli nauki o pracy, opartej na prawdach zaczerpniętych z Nauki Przyrody* (1859), uznawany za pionierską publikację wprowadzającą termin ergonomia do nauki. J. idealistycznie marzył o „powrocie do ogrodu rajskiego”, stanowiącego przyrodzone miejsce życia człowieka. Wydał książkę *Historia naturalna ogólna zastosowana do potrzeb życia praktycznego i do rzeczy krajowych* (cz. 1-3 1848-51, wydanie 2 zmienione cz. 1 *Historia naturalna zastosowana do potrzeb życia czynnego i pożytecznego, upożytecznienie rzeczy i ludzi na celu mającego* 1854, cz. 2 *Stychiologia* 1856). Inną pozycją w dorobku J. jest spisana z notatek przez K. Majewskiego *Historia naturalna ziemiańska podług wykładu profesora W. Jastrzębowskiego w Marymoncie* (1876). W obu tych pracach J. proponował własną klasyfikację wszystkich obiektów na ziemi i nowe (dziwaczne) słownictwo. Jego zbiory zielnikowe ofiarowane Tow. Rolniczemu posłużyły jako materiał innym badaczom, m.in. J. Rostafińskiemu. W Warszawie jest dużo pamiątek po J., m.in. ufundowana przez uczniów tablica w kościele św. Krzyża, a na Ursynowie jego imieniem nazwano jedną z ulic.

HNP, t. 6; PSB (Z. Kosiek); SBP (Z. Podbielkowski).

J. Bieliński: *Królewski Uniwersytet w Warszawie*, t. 1-3, Warszawa 1907-11; B. Dymek *Wojciech Bogumił Jastrzębowski (1799-1882): botanik, wizjoner zjednoczonej Europy*, Warszawa 2003; Z. Gloger: *Album biograficzny zasłużonych Polaków i Polek w wieku XIX*, t. 1, Warszawa 1901; B. Hryniewiecki: *Botanika w Warszawskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk*, „Acta Societatis Botanicorum Poloniae” 1951, vol. 20, Supplementum; tegoż *Wojciech Jastrzębowski (1799-1882). Jego zasługi naukowe i społeczne, zwłaszcza w dziedzinie hodowli roślin*, [w:] *Księga*

*Pamiętkowa ku czci potrójnej rocznicy Szkoły Głównej
Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa 1936, s. 201; J.
Iwaszkiewicz: Nieznany polski projekt Ligi Narodów, „Kurier
Warszawski” 1926; A. Kraushar: Królewskie Towarzystwo
Przyjaciół Nauk, t. 3, Warszawa 1905; Opis podróży po kraju
przez 12 uczniów Instytutu Agronomicznego w Marymoncie
pod przewodnictwem Wojciecha Jastrzębowskiego w czasie
wakacji to jest w miesiącu lipcu i sierpniu rb., „Biblioteka
Warszawska” 1847 t. 4, s. 560–568 i 1848 t. 1, s. 33–92;
Archiwum PAN: sygn. 26.*

Wanda Grębecka

[Poprzedni](#)
[Następny](#)